บทวิจารณ์หนังสือ*
โพสต์โมเดิร์นทางเลือก: มุมมองของเอเชีย (ฉบับแปล)

วิลเลียม ลิม

Book Review
Alternative (Post) Modernity: An Asian Perspective (Thai Translated Edition)

William S W Lim

ศาสตราจารย์ ดร. วิมลสิทธิ์ หรยางกูร

Professor Vimolsiddhi Horayangkura, Ph. D.

วิลเลียม ลิม สถาปนิก นักผังเมือง นักเขียน และนักคิด ชาวสิงคโปร์ ผู้มากด้วยประสบการณ์ และเช่นเดียวกับปัญญาชนอื่น ๆ ที่เป็นชาวสิงคโปร์ เช่น ตัน ฮอก เบง (Tan Hock Beng) และเทย์ เคง สูน (Tay Kheng Soon) เป็นต้น ได้ใช้ความพยายามอย่างมากในการมองหาอัตลักษณ์แห่งเอเชียจากพัฒนาการที่ได้เกิดขึ้นในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งย่อมไม่ใช่เฉพาะแต่สิงคโปร์ จากการพิจารณาบทบาทของสถาปนิกและนักผังเมืองในการสร้างสรรค์ความรุ่งเรืองในภูมิภาคเอเชีย หรือในทางตรงกันข้าม ในการก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมในสภาพแวดล้อมจากปัญหาทางจริยธรรม การแสวงหาอัตลักษณ์แห่งเอเชียย่อมเป็นการสะท้อนถึงความพยายามในการทวนวัฒนธรรมกระแสหลักที่เน้นความทันสมัยตามแบบยุโรป (Eurocentric Modernity) เพื่อให้ถึงจุดหลุดพ้นจากกระแสหลักที่ได้กลายเป็นความเคยชินมาเป็นการแสวงหาเอกลักษณ์ให้เอเชีย ซึ่งแท้จริงแล้ว คงมีสภาพวิกฤติ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่เคยตกเป็นอาณานิคมของประเทศในยุโรปอย่างสิงคโปร์ การที่วิลเลียม ลิม ผ่านการศึกษาจากสถาบันการศึกษาชั้นนำของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา รวมทั้งเป็นศาสตราจารย์พิเศษที่สถาบันเทคโนโลยีรอยัล เมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย จนได้รับปริญญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์จากสถาบันดังกล่าว ใน ค.ศ. 2002 ประกอบกับการมีประสบการณ์นานาชาติอย่างกว้างขวาง ย่อมเป็นรากฐานที่สำคัญในการเปิดมุมมองให้ตัวเอง

หนังสือ *โพสต์โมเดิร์นทางเลือก: มุมมองของเอเชีย* [1] จัดเป็นหนึ่งในหนังสืออีกหลาย ๆ เล่มของวิลเลียม ลิม [2] ถึง [5] ที่เกี่ยวข้องกับสถาปัตยกรรมและการพัฒนาเมือง ที่โยงใยถึงเศรษฐศาสตร์การพัฒนา (development economics)

วิลเลียม ลิม

ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับโพสต์โมเดิร์น สากล/ท้องถิ่นภิวัตน์ (glocalization) และความเสมอภาคในสังคม

หนังสือ *โพสต์โมเดิร์นทางเลือก: มุมมองของเอเชีย* จึงสะท้อนถึงความพยายามของนักคิดอย่างวิลเลียม ลิม ในการนำเสนอแนวความคิดต่าง ๆ ด้วยมุมมองที่หลากหลาย เพื่อกำหนดจุดสมดุลที่ควรเป็นสถานภาพแห่งเอเชีย ท่ามกลางการครอบงำของโลกตะวันตก ซึ่งได้กลายเป็นโลกที่คุ้นเคย จนเกิดความเคยชิน วิลเลียม ลิม ได้พุ่งตรงเป้าในการนำเสนอวิธีการหลุดพ้นจากการครอบงำของความเคยชินไปที่คุณลักษณะที่สำคัญของโพสต์โมเดิร์น ซึ่งครอบคลุมประเด็นความเป็นพหุนิยม การยอมรับในความแตกต่าง การคิดออกนอกกรอบในงานสร้างสรรค์ จากตรรกะที่ไม่ชัดเจน ไร้เหตุผล ไร้ระเบียบ มีความไม่แน่นอน โดยสามารถประยุกต์คุณลักษณะดังกล่าวของแนวคิดโพสต์โมเดิร์น ทั้งในระดับสากลและระดับท้องถิ่น ความเข้มข้น

*บทวิจารณ์หนังสือ *โพสต์โมเดิร์นทางเลือก: มุมมองของเอเชีย* นี้ผู้วิจารณ์ได้ใช้ฉบับแปล อิงกับต้นฉบับภาษาอังกฤษ โดยมุ่งวิจารณ์ด้านสาระเป็นหลัก จึงไม่รวมการวิจารณ์ด้านการแปล

และความชัดเจนของประเด็นมุมมองดังกล่าวเกิดจากการยกตัวอย่างชี้นำไปที่กระบวนการวางผังแบบผสมผสานที่ทำให้หลากหลายวัฒนธรรมที่มีวิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ และความทรงจำแตกต่างกัน สามารถอยู่ร่วมกันได้ ซึ่งนับเป็นกลยุทธ์ที่เอื้อต่อการสร้างสรรค์วัฒนธรรมความเป็นเมืองแบบโพสต์โมเดิร์น

ความน่าสนใจของหนังสือ *โพสต์โมเดิร์นทางเลือก: มุมมองของเอเชีย* มีส่วนที่เกิดจากการนำเนื้อความในบทเพลงและบทกวีที่มีชื่อเสียงสอดแทรกเข้ามาอย่างเหมาะสม เป็นการสร้างความเข้าใจและการเปิดมุมมองได้อย่างดี เช่น จากการนำเสนอบทกวี "In Broken Images" ของโรเบิร์ต เกรฟส์ (1895-1990) ซึ่งได้ชี้ให้เห็นถึงผลที่แตกต่างกันจากการมี "ความเชื่อใจ" ในภาพที่ชัดเจนกับ "ความไม่เชื่อใจ" ในภาพที่ไม่ปะติดปะต่อ ดังเนื้อความต่อไปนี้

"เขารวดเร็ว และคิดในภาพที่ชัดเจน
ข้าพเจ้าช้า และคิดในภาพที่ไม่ปะติดปะต่อ

เขากลายเป็นคนที่เบื่อหน่าย
และเชื่อในภาพที่ชัดเจนนั้น
ข้าพเจ้ากลายเป็นคนที่แหลมคม
และไม่เชื่อในภาพที่ไม่ปะติดปะต่อนั้น

เชื่อในภาพของเขา
เขาจึงคาดถึงความเชื่อมโยงของมัน
ไม่เชื่อในภาพของข้าพเจ้า
ข้าพเจ้าจึงมีคำถามต่อความเชื่อมโยงของมัน

คาดถึงความเชื่อมโยงของมัน
เขาจึงคาดถึงความจริง
มีคำถามต่อความเชื่อมโยงของมัน
ข้าพเจ้าจึงมีคำถามต่อความจริง

เมื่อความจริงทำให้เขาผิดหวัง
เขาตั้งคำถามต่อความรู้สึกของเขาเอง
เมื่อความจริงทำให้ข้าพเจ้าผิดหวัง
ข้าพเจ้าพึงพอใจต่อความรู้สึกของข้าพเจ้าเอง

เขายังคงความเร็ว
และเบื่อหน่ายในภาพที่ชัดเจนนั้น
ข้าพเจ้ายังคงช้า
และแหลมคมในภาพที่ไม่ปะติดปะต่อนั้น

เขามีความสับสนใหม่ ๆ ในความเข้าใจของเขา
ข้าพเจ้ามีความเข้าใจใหม่ ๆ ในความสับสน
ของข้าพเจ้า
(*โพสต์โมเดิร์นทางเลือก*, หน้า 23-24)

วิลเลียม ลิม ได้แนะนำหนังสือนี้ ด้วยข้อความดังนี้: ***"หนังสือเล่มนี้อุทิศให้แก่คนจนเมืองที่มีเป็นล้าน ๆ คนในเขตเศรษฐกิจใหม่ของภูมิภาคเอเชีย ผู้ซึ่งสมควรได้รับการแบ่งปันผลประโยชน์อันเกิดจากการพัฒนาอย่างยุติธรรม"***

สาระสำคัญของหนังสือ *โพสต์โมเดิร์นทางเลือก: มุมมองของเอเชีย* ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความคิดเกี่ยวกับความเสมอภาคในสังคม อยู่ที่การท้าทายให้ผู้อ่านได้ตั้งคำถามทวนกระแสความคุ้นเคย ในทัศนะของสถาปนิกและนักผังเมือง จึงพุ่งไปที่การท้าทายบทบาทและความรับผิดชอบของสถาปนิกและนักผังเมือง ต่อสถานการณ์ที่ได้เกิดขึ้นจริง ที่เต็มไปด้วยปัญหาที่รุมเร้า ทั้งปัญหาทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และสภาพแวดล้อม ที่ปรากฏเป็นความเหลื่อมล้ำอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน เป็นภาพที่ชัดเจนในความแตกต่าง สิ่งใหม่แทนที่สิ่งเดิม ความแตกต่างมาพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสโลกตะวันตก ดังที่ปรากฏชัดเมื่อห้างใหญ่ได้เข้ามือบร้านโชวห่วย ดังที่เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์อยู่ทุกวันนี้ว่า ทำไมไม่ร่วมกันออกกฎหมายที่บังคับให้ห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ของต่างชาติไปสร้างอยู่ย่านชานเมือง ซึ่งย่อมมีส่วนช่วยลดปัญหาจราจรติดขัดในเมือง หรือทำไมคนจนต้องกลายเป็นผู้อพยพลี้ภัยวนเวียนอยู่ภายในเมือง ในประเด็นทำนองเดียวกันเหล่านี้ ย่อมมีผู้ถามหาถึงบทบาทและความรับผิดชอบของสถาปนิกและนักผังเมือง

เมื่อความเป็นชุมชนเมืองที่มีความหลากหลายไร้ระเบียบ ไม่ขาวสะอาด แต่มีชีวิตชีวา ในภูมิภาคเอเชียถูกแทนที่ด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสะอาดของเมืองแบบโมเดิร์น ด้วยการครอบงำทางวัฒนธรรมกระแสหลักที่ยึดการทำลายและการสร้างขึ้นมาใหม่แทน ทั้งการวางผังเมืองที่มีระบบถนนส่วนใหญ่ซ้อนทับลงไปกับสภาพแวดล้อมชุมชนที่มีอยู่เดิม และทั้งการออกแบบอาคารหลัก ๆ ที่มีรูปแบบอาคารที่นำเข้ามาจากประเทศเจ้าอาณานิคม ย่อมสื่อถึงอำนาจของผู้ล่าอาณานิคม ผู้แสวงหาคุณค่าของเอเชียอย่าง วิลเลียม ลิม จึงได้สรุปไว้ด้วยเหตุและผลว่า

"ประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าการออกแบบเมืองและสถาปัตยกรรมนั้น เป็นเครื่องมือสำคัญของประเทศเจ้าอาณานิคมที่จะแสดงให้เห็นถึงตัวตนของประเทศเจ้าอาณานิคมนั้น ๆ และเพื่อตอกย้ำอำนาจเบ็ดเสร็จของตน" (*โพสต์โมเดิร์นทางเลือก*, หน้า 118) สภาพการณ์ดังกล่าวปรากฏชัดในอาณานิคมของฝรั่งเศสในภูมิภาคเอเชีย ตามที่วิลเลียม โลแกน (William Logan) ได้ชี้ให้เห็นในหนังสือ *Hanoi: Biography of a City* [6]

เช่นเดียวกับวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงและผ่านไปเลย ซึ่งวิลเลียม ลิม ได้ยกบทกวีที่ประพันธ์โดยอาเธอร์ แยป (Arthur Yap) กวีชาวสิงคโปร์ไว้ว่า

ไม่มีพื้นที่สำหรับการถวิลหาอีกต่อไป
และแน่นอนที่สุด จะไม่มีการถวิลหา
ถึงอนาคตกับสิ่งที่ผ่านไป
ณ เวลานี้ คนขายบุหรี่ที่หัวมุมถนนหายไป
บางทีเขาอาจจะตายไปแล้ว
ไม่หรอก เขาตายไปแล้วแน่ ๆ
ไม่เช่นนั้นเขาคงไม่หายไป
ที่ของเขาถูกแทนด้วยเครื่องขายแสตมป์อัตโนมัติ
เช่นเดียวกับที่หม้อหุงข้าวใบเดิม
ถูกแทนที่โดยหม้อหุงข้าวแบบสมัยใหม่
รถลากสามล้อดับเพลิง
ถูกแทนที่โดยหัวจ่ายน้ำดับเพลิง
ผู้หญิงที่รับจ้างซักรีดถูกแทนที่ด้วยเครื่องซักผ้า

และอื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก
ด้วยเหตุแห่งความแตกต่างและการเปลี่ยนแปลง
ไม่มีอนาคตกับการถวิลหา
(*โพสต์โมเดิร์นทางเลือก*, หน้า 27)

การยกบทกวีของอาเธอร์ แยป ที่มีตัวอย่างเกี่ยวกับสิ่งที่ถูกแทนนี้ โดยวิลเลียม ลิม คงเป็นเพียงต้องการชูประเด็นการเปลี่ยนแปลงที่มีความแตกต่างในสังคมสมัยใหม่ เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ผ่านไปที่ไม่มีวันกลับมาอีก นอกจากนี้ วิลเลียม ลิม พยายามชี้ให้เห็นว่าแม้แต่การอนุรักษ์ สิ่งที่ถูกอนุรักษ์ยังมักสะท้อนถึงสิ่งที่คนรวยและผู้มีอำนาจเลือกที่จะจดจำ ไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ที่มีการบันทึกไว้ หรือมรดกของใครที่จะถูกอารักษ์ไว้

กล่าวได้ว่า หนังสือ *โพสต์โมเดิร์นทางเลือก: มุมมองของเอเชีย* ได้ทำให้ผู้อ่านได้สัมผัสและเกิดความเข้าใจ ความเหมือนและความแตกต่างของวัฒนธรรมและความเป็นอยู่ในภูมิภาคต่าง ๆ ในเอเชีย ที่ครอบคลุมถึงประเทศฟิลิปปินส์ เวียดนาม ไทย สิงคโปร์ ตลอดจนประเทศออสเตรเลียและนิวซีแลนด์ บางทีวิลเลียม ลิม อาจต้องการแสวงหาความสมดุลทางวัฒนธรรมระหว่างความเป็นระเบียบแบบแผนแบบเต็มพิกัดอย่างวัฒนธรรมสิงคโปร์ จนเกิดการวิพากษ์วิจารณ์ต่อความชื่นชม กับความไร้ระเบียบแบบแผน และไม่ขาวสะอาด แต่มีเสน่ห์ของเมืองส่วนใหญ่ในภูมิภาคเอเชีย ซึ่งกำลังถูกเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วด้วยการรื้อ ทำลายและสร้างขึ้นใหม่

ที่สำคัญที่ไม่สมควรมองข้ามในฐานะผู้วิจารณ์หนังสือ คือ การที่วิลเลียม ลิม ได้นำเสนอปรากฏการณ์และแนวคิดที่ยังไม่ได้มีผู้กล่าวถึงในสาระสำคัญ ซึ่งในที่นี้จะขอกล่าวนำพอเป็นสังเขปเท่านั้นในบางประเด็น เช่น

พื้นที่ที่ไม่ได้กำหนดการใช้สอยไว้อย่างชัดเจน (Space of Indeterminacy) ซึ่งในหนังสือนี้ หมายถึงพื้นที่ที่ยังคงดำรงอยู่ในเมืองสำคัญ ๆ ท่ามกลางสภาวะการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่รอบ ๆ ได้แก่ บริเวณย่านเมืองเก่า ซึ่งมักเป็นพื้นที่ของคนจน คนชายขอบ และกลุ่มวัฒนธรรมกระแสรอง

ขบถเชิงสร้างสรรค์ (Creative Rebelliousness) โดยรวมหมายถึง การคิดออกจากกรอบ (out-of-the-box) หรือการคิดนอกกรอบ ซึ่งย่อมเป็นการท้าทายระบบค่านิยมเดิม ๆ และรูปแบบการใช้ชีวิตแบบเดิม ๆ ของคนส่วนใหญ่ รวมทั้งบรรทัดฐานทางวัฒนธรรม สังคม และความเชื่อทางศาสนา การเป็นขบถเชิงสร้างสรรค์ย่อมมีความรุ่งเรือง บุคคลตัวอย่างที่ประสบความสำเร็จในโลกเศรษฐกิจแบบใหม่ ที่เป็นผลจากการขบถเชิงสร้างสรรค์ ได้แก่ บิลล์ เกตส์ (Bill Gates) อภิมหาเศรษฐีของโลก

ความเป็นพื้นถิ่นร่วมสมัย (Contemporary Vernacular) ความเป็นพื้นถิ่นร่วมสมัยมีนัยหรือขอบเขตรูปแบบที่หลากหลาย ไม่มีเส้นแบ่ง มีทั้งในพื้นที่ประวัติศาสตร์และในงานรูปแบบใหม่ อาจเป็นการปรับของเก่าเพื่อนำมาใช้ใหม่ อาจเป็นรูปแบบที่เกิดจากความสร้างสรรค์ส่วนตัว ฯลฯ ความซับซ้อนและความหลากหลายของความหมาย ทำให้ความเป็นพื้นถิ่นร่วมสมัยดูขาดหลักการและแบบแผนตายตัว ได้มีการกล่าวถึงเป็นครั้งแรกในหนังสือ *Contemporary Vernacular: Evoking Traditions in Asian Architecture* (โดย William S W Lim และ Tan Hock Beng, 1998) [7]

NoLimIts *"เป็นวลีที่แฝงด้วยความหลากหลายของข้อจำกัดและประเพณี ซึ่งอยู่ในสภาวะที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา มันสื่อถึงการดำเนินเรื่องและการต่อรองการประนีประนอมและความไม่ลงรอยกัน เพราะเมื่อเปรียบเทียบคำทั้งสองแล้วจะเห็นได้ชัดถึงความเป็นไปได้ทางความคิด ความพยายาม ผลงาน กระบวนการ และวิถีชีวิตที่ล้วนแต่หลากหลาย ลิมพัฒนาแนวความคิด 'พหุนิยม' 'ความอดทนต่อความแตกต่าง' และ 'การขบถอย่างสร้างสรรค์' เพื่อที่เขาจะมีอิสระทางความคิด"* (*โพสต์โมเดิร์นทางเลือก*, หน้า 155)

เนื้อหาโดยสังเขปที่ได้กล่าวมาข้างต้นน่าจะเพียงพอที่จะจุดประกายความคิดของผู้อ่าน และความน่าสนใจของหนังสือ *โพสต์โมเดิร์นทางเลือก: มุมมองของเอเชีย*

คุณค่าของหนังสือ *โพสต์โมเดิร์นทางเลือก: มุมมองของเอเชีย* อยู่ที่การชี้นำให้สถาปนิกและนักผังเมืองเกิดความเข้าใจ และตระหนักถึงคุณค่าและหน้าที่ของสถาปนิกและนักผังเมืองท่ามกลางสถานการณ์ที่มีกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรง ประเด็นคำถามอยู่ที่ว่า บทบาทของสถาปนิกและนักผังเมืองอยู่ที่ไหนและอย่างไรในบริบทปัจจุบัน ในการแสวงหาอัตลักษณ์ให้กับเอเชีย การผสม-ผสานกระแสความเป็นสากลและท้องถิ่น (glocality) และการก่อให้เกิดความเสมอภาคในสังคม เสน่ห์ของหนังสือนี้อยู่ที่การนำเสนอที่มีลักษณะหลากหลายทั้งในสาระและรูปแบบ ซึ่งเป็นการรวบรวมผลงานเขียนและปาฐกถาในที่ต่าง ๆ ของวิลเลียม ลิมเอง ที่เขียนในช่วงปี 2001-2003 ผู้อ่านย่อมสามารถเก็บเกี่ยวมุมมองทางเลือกหลากหลายและแนวความคิดที่มีคุณค่าในการแสวงหาจุดสมดุลให้กับอัตลักษณ์แห่งเอเชีย และรวมทั้งการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับพื้นฐานของสังคมและผู้อ่านเอง

ท้ายสุดแล้วขอแสดงความชื่นชมกับความรอบรู้แบบรอบด้านและรู้จริงของผู้มากด้วยประสบการณ์อย่างวิลเลียม ลิม

รายการอ้างอิง (**References**)

[1] Lim, William S W (2003). Alternative (Post) Modern: An Asian Perspective. Singapore: Select Publishing.

[2] Lim, William S W (1975). Equity and Urban Environment in the Third World. Singapore: DP Consultant Service Pte Ltd.

[3] Lim, William S W and Tan Hock Beng. (1998). Contemporary Vernacular: Evoking Traditions in Asian Architecture. Singapore: Select Books Pte Ltd.

[4] Lim, William S W (2001). Alternative in Transition: The Postmodern, Glocality and Social Justice. Singapore: Select Publishing.

[5] Lim, William S W (2005). Asian Ethical Urbanism: A Radical Postmodern Perspective. Singapore: World Scientific.

[6] Logan, William S. (2000). Hanoi: Biography of a City. Singapore: Select Publishing. อ้างในอ้างอิง [1] หน้า 118.

[7] ดูอ้างอิง [3] อ้างในอ้างอิง [1] หน้า 127.